

Савицький В.В.,

здобувач третього(аспірантського) рівня вищої освіти,
першого курсу спеціальності 081 Право,
науковий керівник: к.ю.н., доцент **Гавлоська А.О.,**
Херсонський державний університет

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО» ЯК СУСПІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЯВИЩА

Громадянське суспільство посідає значне місце у розвитку правової системи будь-якої правової держави, адже залучення громадян до життєдіяльності держави із дотриманням принципів верховенства права, гласності, демократичності, гуманізму забезпечує реалізацію їх права їх свобод. Щодо особливої ролі та значення громадянського суспільства у своєму дослідженні зауважили Є. Болотіна та М. Кравченко: «Держава і громадянське суспільство утворюють певну діалектичну єдність. В процесі державотворення вона виявляється в тому, що чим більш розвинуте громадянське суспільство, тим демократичніша держава, тим більше вона діє в інтересах громадянського суспільства і його інститутів» [6, с. 381].

Правова категорія «громадянське суспільство» неодноразово зустрічається у нормативно-правових актах України, наведемо кілька прикладів.

1) преамбула Закону України «Про нормотворчу діяльність» визначає за мету дію вказаного нормативного акту не тільки впорядкування нормотворчого процесу, але і посилити взаємодію учасників правотворчої діяльності із забезпеченням участі громадянського суспільства [2].

2) Закон України «Про національну безпеку України» визнає одним з фундаментальних інтересів України сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення належного рівня життя населення (п.2, ч.3, ст. 3 Закону) [3].

3) положення Закону України «Про Український культурний фонд» виділяють взаємодію держави і громадянського суспільства як один з ґрунтовних принципів діяльності українського культурного фонду (ч.1 ст.2 Закону) [4].

А також, зміст поняття «громадянське суспільство» розкривається через функціонування його інституцій. Наприклад, інститутами громадянського суспільства є неприбуткові організації, що діють відповідно до законодавства України – п.9, ч.1, ст. 1. Закону «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [5]; Проте, в українському законодавстві не існує жодної правової норми, яка могла би надати чітке визначення поняття громадянського суспільства.

На противагу законодавству наукова теорія широко досліджує поняття громадянського суспільства, зокрема, вітчизняними науковцями розглядаються різні методи тлумачення вищевказаного поняття із врахуванням особливості правового регулювання та сфери суспільних відносин, у яких виражається вплив громадянського суспільства. Наведемо декілька підходів до визначення поняття «громадянське суспільство»:

1) громадянське суспільство можна розуміти як сукупність громадян, які мають певний зв'язок між собою, зумовлений високим рівнем політичної культури та суспільної свідомості, а також не мають відношення до безпосереднього здійснення функцій держави, і все ж таки діяльність таких об'єднань охороняється і гарантується державою (П. Рзаєв) [8, с. 186];

2) громадянське суспільство можна визначити як особливий простір, в якому формується низка інституцій і суспільних відносин що сприяють створенню умов для реалізації кожній людині реалізації прав, потреб і законних інтересів та яке «визначається мірою індивідуальної свободи, самоцінності і самовизначення окремо взятої особистості в суспільстві, а його зміст — взаємодією і взаємовідношенням незалежних один від одного і від держави індивідів» (С. Соляра) [9, с. 273];

3) громадянське суспільство є сферою приватних інтересів інститутів громадянського суспільства, яким характерна самоорганізація та тісна співпраця з іншими громадськими формуваннями (О. Волкова) [7, с. 133].

Аналізуючи наукові підходи до розуміння поняття громадянського суспільства можна виділити його наступні ознаки:

1. Наявність громадських об'єднань, члени якої залучені у реалізації прав та інтересів людини і громадянина на території держави. Зацікавленість громадян у впровадженні діяльності об'єднань зумовлена належним рівнем громадянської та правової свідомості.

2. Відсутність прямого відношення учасників громадських об'єднань до органів державної влади або місцевого самоврядування. Інституції громадянського суспільства знаходяться під охороною держави, мають можливість активно взаємодіяти з державною владою, і разом з тим інститути громадянського суспільства не входять до жодної структури апарату держави.

3. Формування простору, що сприяє забезпеченню прав і свобод людини і громадянина. Діяльність інститутів громадянського суспільства відображає бажання громадян в участі житті держави із подальшими пропозиціями щодо внесення змін у державне регулювання суспільних відносин або безпосереднє ініційована об'єднаннями громадян діяльність, направлена на захист прав та законних інтересів. Держава, у свою чергу може враховувати думку та пропозиції представників громадських об'єднань, а також сприяти у діяльності громадян, об'єднаних в інститутах громадянського суспільства.

4. Добровільність. Кожен має право вільно і безперешкодно вступати і виходити з будь-якого об'єднання. Вказана характеристику є ключовою умовою для побудови і розвитку демократичного суспільства, оскільки ніхто не має права примушувати іншу особу вступати в будь-які організації (цитата норми ст. 36 Конституції України) [1].

Враховуючи зазначене вище ми можемо сформулювати наступне визначення поняття «Громадянське суспільство» – це сукупність незалежних громадських організацій, інституцій, груп та індивідуальних громадян, які

діють поза урядовими та політичними структурами, з метою захисту своїх прав та інтересів, веденням діалогу із державою та її органами, розвитку громадських цінностей та участі у вирішенні суспільних проблем.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Основний Закон від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 28.02.2024).
2. Закон України «Про нормотворчу діяльність»: Закон від 24.08.2023 року № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення 12.03.2024).
3. Закон України «Про національну безпеку України»: Закон від 21.06.2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 12.03.2024).
4. Закон України «Про Український культурний фонд»: Закон від 23.03.2017 року № 1976-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#Text> (дата звернення 12.03.2024).
5. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»: Закон від 13.12.2022 № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення 20.02.2024).
6. Болотіна Є., Кравченко М.О. Механізм Взаємовпливу громадянського суспільства і соціально-орієнтованої держави. *Science and technology: problems. Prospects and innovations*. Матер VII міжнар. наук.-практ. конф. 2023. С. 380 – 390. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/51665/1/SCIENCE-AND-TECHNOLOGY-PROBLEMS-PROSPECTS-AND-INNOVATIONS-13-15.04.23.pdf#page=380> (дата звернення 18.02.2024).
7. Волкова О. Новий погляд на громадянське суспільство: реалії та перспективи. *Альманах права*. 2012. № 3. С. 131-134. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/63856> (дата звернення: 20.03.2024).
8. Рзаєв П. Наукові підходи до визначення змісту терміна «громадянське суспільство». *Молодий вчений*. 2014. № 6 (2). С. 186-189. URL:

http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=molv_2014_6%282%29_50

(дата звернення 22.02.2024).

9. Соляр С. Громадянське суспільство: загальнотеоретичні підходи до визначення. *Вісник академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 271-279. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vapny_2013_1_29.pdf (дата звернення 22.02.2024).